

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ

Слиш О.

Науковий керівник – проф. Куца О.П.

«АЛІНА Й КОСТОМАРОВ» ВІКТОРА ПЕТРОВА ЯК НОВАТОРСЬКА РОМАНІЗОВАНА БІОГРАФІЯ

У відомому романі-біографії “Аліна й Костомаров” В. Петров зосередив увагу на приватному аспекті життя відомого ученого і культурного діяча XIX ст., – історії його кохання до Аліни Крагельської. Одразу зауважимо, що хронотоп твору підпорядкований структурним межам любовного роману й охоплює період від знайомства Миколи Костомарова з Аліною за часів викладацької праці в Київському пансіоні для шляхетних дівчат m-me Де-Мальян до глибокої старості Костомарова, – останніх десяти років його життя. Наскрізно любовну сюжетну лінію роману В. Петров доповнив перепліт іншими біографічними відомостями про Миколу Костомарова: епізодичними вставками про його наукову та педагогічну діяльність, способи проведення вільного часу, побутові взаємини з рідними, близькими, друзями, знайомими та колегами. Окреме місце на проблемно-тематичному рівні роману зайняла тема “Костомаров як учасник Кирило-Мефодіївського товариства”. Композиційно вона переплітаються із темою “неофіційного” Костомарова протягом усього твору. Її ключове значення для розвитку подій з життя головного героя автор підкреслив, коли ввів кириломефодіївський текст у ступінь кульмінації роману, – як відомо, арешт Миколи Костомарова напередодні весілля у зв’язку з його діяльністю у братстві став основною об’єктивною причиною розлуки наречених.

До розгляду твору В. Петрова “Аліна й Костомаров” (1929) зверталось порівняно невелике коло дослідників. У кінці 20-х років XX ст., після публікації першого варіанту роману про М. Костомарова в журналі “Життя й революція” [5], “Авангард-альманах” [4] та після видання творів окремими книгами, у тогочасній періодиці вийшло друком кілька рецензій, які склали перший етап їх вивчення.

Наступний важливий період вивчення двох названих творів відносимо до 80-х років ХХст., тобто до часу, коли їх було перевидано у нью-йоркському видавництві “Сучасність” і коли з’явилася стаття Ю. Шевельова “Шостий у гроні. В. Домонтович в історії української прози” [10]. Третій і останній етап дослідження цих творів склали наукові розвідки, видруковані у 90-х роках ХХ ст. після публікації скороченого варіанту роману “Аліна й Костомаров” під новою назвою “Змарноване щастя” в журналі “Україна” [6].

Авторитетним критиком “Аліни й Костомарова” виступив В. Державин. У статті “Сучасна українська історична белетристика” [2] він запропонував схвальний відгук на твір В. Петрова, зауваживши, що роман привернув увагу читачів ще тоді, коли був надрукований у журналі “Життя й революція” під заголовком “Роман Костомарова”. Основною причиною популярності твору В. Державин означив вдале художнє відтворення цікавого епізоду з життя Миколи Костомарова та доречне використання нового для української літератури жанру романізованої біографії. В. Державин подав таке визначення жанру: “Белетризована (чи романізована) історія відрізняється від історичної белетристики насамперед тим, що вона принципово нічого не вигадує; вона перетворює наукову тему на літературну не змінами та додатками, а навпаки – концентрацією та скороченням теми, комбінуванням окремих науково-історичних елементів її, та ще й художнім характером викладу” [2:48]. Дослідник наголосив на особливій популярності цього «напівбелетристичного» літературного жанру на початку ХХ ст. у країнах Західної Європи та США, підкреслюючи, що за умови його “закорінення” в Україні, твір “Аліна й Костомаров” “...набере чималої історично-літературної ваги” [2:48].

Розглядаючи літературну майстерність В. Петрова, В. Державин зауважив, що твір відзначається досить жвавим викладом, солідною історико-літературною ерудицією, подає багато відомостей з особистісної характеристики Миколи Костомарова, фактів вдало пов’язаних із сюжетом, і, головне, не містить зайвих із композиційного погляду частин [2:49].

Ю. Шерех назвав В. Петрова 20-х та 40-х років єдиним на еміграції “...последовним, органічним європейцем”, якому властиве абстрактне мислення та “...раціоналістично-хірургічний стиль” [9:176]. Критик сформулював також основний творчий принцип В. Петрова, від якого, за його словами, письменник відштовхувався як у 20-х роках, коли звертався до української історії та її знакових фігур, так і в 40-х, коли переосмислив постаті Сави Чалого та Пилипа Орлика. Цей принцип Ю. Шерех охарактеризував як пошуково-пізнавальний, дослідницький, тобто такий, що примушував В. Петрова цікавитися не деталями побуту чи середовища, не героями чи темами, а ракурсом їх сприйняття. Письменник, на думку критика, виявляв інтерес до фокуса, через який він спостерігав за світом, а також зацікавлювався, за допомогою чого і як його герої реагують на звичайні життєві ситуації. Саме тому засадничою ознакою стилю В. Петрова Ю. Шерех назвав очевидну та приховану іронію.

О. Черненко, окресливши основні світоглядні орієнтири В. Петрова такими, що коливаються між “Заходом” та “Сходом” (раціоналізмом та ідеалізмом), зробила спробу аналізу конкретних їх проявів. Вона з’ясувала, що основною проблемою для письменника була проблема усвідомлення “...трагедії українського народу, який не зумів викристалізувати своєї власної національної та духовної самосвідомості” [8:107]. Звідси, на думку О. Черненко, у своїх творах В. Петров змальовував людей невірноважених, без національної свідомості, без батьківщини, без ґрунту. Показовими героями, які представляли авторську оцінку “колективної психіки українського народу”, дослідниця назвала головних персонажів роману “Аліна й Костомаров”. Так, Костомаров для неї – невірноважена людина, яка любила Україну і водночас ненавиділа її, ставала на захист народу й водночас задихалася в атмосфері провінційної однобічності, радо виїжджала до Петербурга, а потім знову тікала в Україну, захоплювалася Західною Європою і знецінювала її.

Звернення В.Петрова до жанру белетризованої біографії, нового для української літератури, було, за словами С. Павличко, частиною загального, властивого для неокласиків дискурсу демістифікації української літератури та її історії. Виявляючи тенденцію до переосмислення відомих осіб національного минулого, В. Петров, на думку дослідниці, скористався літературними трафаретами західноєвропейського зразка. Саме тому головних персонажів романів “Аліна й Костомаров” та “Романи Куліша” вона розглядала модерністичними типами з кафкіанськими настроями: самотніми людьми, примхливими, схильними до нудьги, меланхолії, моральної ізоляції, невдоволеності собою, відчаю, неврозу. Афоризм В. Петрова “Кожна людина, писавши про інших, пише тільки про себе” дав підстави С. Павличко стверджувати, що “...Костомаров і Куліш стали проекцією настрою і часу самого Петрова, втіленням його літературних поглядів і концепцій” [3:217].

Висловлене підводило її також і до думки про існування улюбленої теми прозаїка: теми маски, подвійного життя, роздвоєння, розтроєння чи множинності особи. В. Петров, підкреслила вона, вивчав “...розщеплене, плинне “я” сучасної людини, прочитуючи життя своїх героїв з романтичної епохи в цілком новому стилі” [3:217]. Серед основних філософських тез В. Петрова С. Павличко виокремила ірраціональність, а саме – крах розуму й засадничу ірраціональність людини. З цією проблематикою вона пов’язала художній образ науковця, заявлений майже в кожному творі прозаїка й наділений переважно контрастними й несумісними характеристиками: людина книги, що ненавидить книжки, літератор, що пише про крах літератури тощо.

Якщо Р. Корогодський зосередив увагу на описі “історії зовнішнього полону” В. Петрова, то О. Бурячківський пристав до думки про “полон внутрішній” [1:133]. О. Бурячківський зауважив, що у творі “Аліна й Костомаров” В. Петров розвінчував романтичну концепцію світогляду, романтичні переконання, романтичні погляди та романтичну життєву поведінку. За словами дослідника, своїх героїв письменник прирік на життєвий крах за сповідування романтизму, за схилення перед небаченим, нетутешнім, нездійсненим, оскільки йому була органічно чужою героїко-романтична поза, й не тільки поза, а власне героїзм, стихія боротьби, “краса змагання” [1:134].

Жанр твору «Аліна й Костомаров» О. Бурячківський оцінював як типовий для естетики модернізму, оскільки його основна тема передбачала оригінальне трактування уже відомих подій, порушення у них авторських суб’єктивних ідей та вражень. Яскраво виражений вплив індивідуальності автора на текст, форму подачі, структурну організацію і трактування матеріалу Р. Горбик побачив саме тими ознаками жанру, які споріднювали твори В. Петрова з романізованими біографіями С. Цвейга, А. Моруа та Ю. Тинянова. А щодо останнього, то саме з його романом “Смерть Вазир-Мухтара” дослідник порівняв “Аліну й Костомарова” і вказав на подібність проблематики (епоха Романтизму) та на певну залежність добору теми-основи від літературного процесу кінця 20-х років ХХ ст. Автор статті зробив важливі для нас висновки про значення романів-біографій В. Петрова для історії української літератури. Ці твори, за його висновками, не були “...іконоподібними агіографіями”, оскільки зображували діячів української культури живими людьми, несхематизованими незвичними, щоденними потребами, з недоліками.

Письменник акцентує на зв’язку роману про Аліну та Костомарова зі стильовими імперативами романтичної доби, адже – «ми всі говоримо сказаними словами». Цю останню тезу Віктор Петров буквализує, вводячи у текст цитати з Новалиса таким чином, що спершу вони здаються освідченнями самого Миколи Костомарова, і лише на прикінці абзацу виявляється його цитатність. Культ поезії й музики, що його ми простежуємо в історії роману Миколи Костомарова, дуже характерна прикмета часу. Романтичний стиль – переважно музичний стиль. Музична концепція життя й усіх життєвих явищ, сприйняття життя в музиці й через музику, розкриття кохання в душі музики – оце все, згідно з головними віяннями доби, накладало свій певний відтінок на цей роман, надавало йому особливого романтичного стилю. Мотив двійництва як своєрідної психологічної гри наголошено в характеристиці Миколи Костомарова. Він любив сперечатися із самим собою, заперечувати себе вчорашнього. Якийсь час його науковою пристрастю була історія самозванців. Студіюючи й осмислюючи історичні матеріали й архівні джерела, Миколи Костомаров вивчав психологію осіб, що, свідомо чи несвідомо підвладні якомусь внутрішньому потягу, одягають на себе маску, починають жити подвійним життям:

чужим життям як своїм, і своїм, відданим іншому. Самозванець зрікається себе, він перевтілюється в іншу особу, застосовує до себе її минуле, щоб своє сучасне й своє майбутнє, як винагороду, віддати цій особі. Самозванець живе двоїтим, зміненим життям, говорить не свої слова й запозичує чужі думки. Він поєднує своє «я» з чужим, подвоює себе, зрікається свого, щоб діяти в ім'я іншого. Миколу Костомарова приваблювала ця психологія подвоєного й ототоженого «я», ця гра і ці героїчні «галюцинації», перенесені в життя і здійснені в величних заворушеннях мас.

Таким чином, Віктор Петров представляє Костомарова – з його стилем письма, поведінковими моделями, навіть манерою вдягатися, тобто умотивовує його людиною романтичної доби. Кожен стиль належить своїй епосі, і в романтизмі письменника – модерніста приваблює насамперед естетство, художня «штучність», увага до форми, тобто цінностей, питомих й для його власного часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряківський О. До брами (Поєми-дослідження Романа Корогодського) // Сучасність. – 2001. – № 2. – С. 133 - 134.
2. Державін В. Сучасна українська історична белетристика // Критика. – 1929. – № 12. – С. 48 - 49.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К.: Либідь, 1999. – С. 217.
4. Петров В. Мовчуще божество // Аванґард: Альманах пролетарських митців нової генерації. – 1930. – № а (січень). – С. 25.
5. Петров В. Роман Костомарова // Життя й революція. – 1929. – № 2. – С. 36.
6. Петров В. Змарноване щастя // Україна. – 1989. – № 6. – С. 15 – 16.

Січкарик І.

Науковий керівник – доц. Царик Л. І.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИКО-ЛІТЕРАТУРНИХ ЗНАЇНЬ У СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

Інтерактивні методи навчання на сьогодні є актуальним способом роботи викладача в будь-якому освітньому закладі. Вони «дають змогу організувати навчальний процес так, щоб літературні знання поєднувались із суб'єктивним досвідом учнів. Це дає можливість осмислити здобуту інформацію, вільно висловлювати власні думки, дискутувати, аргументувати свої пропозиції» [8, с.19]. Проте, застосування таких методів найчастіше відбувається при вивченні програмових творів, відомостей про автора, а знання з теорії літератури викладачі найчастіше формують у студентів за допомогою традиційних методів. Тому, мета нашої статті – практичне застосування інтерактивних методів навчання на заняттях української літератури при вивченні теоретико-літературних понять про ліро-епічний твір.

Державні стандарти з української літератури передбачають реалізацію літературознавчої змістової лінії у навчальній програмі для коледжу, яка включає продовження вивчення студентами понять з теорії літератури, які пов'язані з певним текстом. Тому, джерело дослідження – програмові ліро-епічні твори для ВНЗ 1-2 рівня акредитації, через які формуються теоретико-літературні поняття про ліро-епічний твір.

Кожен викладач української літератури має не лише володіти різноманітною кількістю методів, але й вмінні поєднувати різні традиційні та інтерактивні методи, щоб забезпечити успішний процес вивчення студентами елементів теорії літератури. Сутність інтерактивного навчання, на думку О. Пометун, О. Пироженко, Л. Щербини, Г. Токмань, Н. Щербакіної, Н. Федорович та ін. полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії усіх студентів.

Інтерактивні методи навчання, на нашу думку, є ефективніші, ніж традиційні, адже вивчення нової інформації відбувається у невимушеному стані та дає можливість студентам «осмислювати власну діяльність, перебудовувати свої дії, досвід, виходячи із власних мотивів і потреб» [8, с.18].

Методи інтерактивного навчання можна поділити на дві великі групи: колективні та фронтальні [6, с.3].

Методи колективної (кооперативної) роботи передбачають роботу студентів у невеликих групах (по 3-4 людей). Вони формують навички лаконічно висловлювати свої думки, при цьому взаємодіяти з іншими студентами, «сприяє досягненню високих результатів засвоєння знань та формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується з традиційними формами і методами навчання й може застосуватися на різних етапах» [6, с.19].

Робота в парах – різновид інтерактивної роботи в малих групах, що дозволяє студентам «набути навичок співробітництва, оволодіти уміннями висловлюватись та активно слухати» [7, с.207]. Для прикладу, метод роботи в парах можна застосувати на занятті української літератури при вивченні твору І. Франка «Мойсей», студенти повинні оволодіти поняттям поема як жанр ліро-епосу. Спочатку усі студенти повторюють теоретико-літературні відомості про поему і, за потреби, записують у зошити (за літературознавчим словником-довідником [2, с.541]):

Поема (з гр. твір) – жанр, що розвивається на межі епосу, лірики й драми, синтезуючи в собі їхні характерні засоби та прийоми; ліричний, епічний, ліро-епічний твір, переважно віршовий. Поема розповідає про